

FİRZOVİK TOPLANTILARININ MEŞRUTİYETİN İLANINA KATKISI

Remzi ÇAVUŞ¹

Öz: Haziran 1908’de gayrimüslimlerin bir koruda eğlence düzenleyecek olması binlerce Arnavut’un Firzovik’te toplanmaya başlamasına sebep olmuştur. Resneli Niyazi Bey’in başlattığı isyanı bastırmakla vazifelendirilmiş olan ve bu konuda Arnavutların da desteğini almak isteyen 18. Tümen Komutanı Şemsi Paşa’nın Arnavutlara yaptığı çağrı ve Avusturya askerî birliklerinin bölge üzerine harekete geçtiği şayiasının yayılması sonucunda, toplananların sayısı birkaç hafta içinde otuz bine yaklaşmıştır. Kalabalığın günden güne arttığını gören Osmanlı yönetimi, sorunu çözmek için Firzovik’e Kosova Jandarma Kumandanı Miralay Galip Bey’i göndermiştir. Bir İttihatçı olan ve Üsküp’te İttihatçı teşkilatlanmayı başlatmış olan Miralay Galip Bey, Firzovik’te toplanan kalabalığı dağıtmak yerine yapmış olduğu çalışmalarla buraya daha fazla Arnavut’un toplanmasını sağlamıştır. Miralay Galip Bey, on iki gün boyunca yapmış olduğu çalışmalar sonucunda Firzovik’te toplanmış olan Arnavutları meşrutiyetin ilan edilmesi gerektiği hususunda ikna etmiştir. Müsveddesini Miralay Galip Bey’in hazırlamış olduğu ve meşrutiyetin bir an önce ilan edilmesini talep eden bir dilekçe, kalabalığı temsilen yüz seksen kişi tarafından imzalanarak Yıldız Sarayı’na gönderilmiştir. Padişaha taleplerini dilekçeyle bildirmiş olan Arnavutlar, istekleri yerine getirilmediği takdirde İstanbul üzerine yürüyüşe geçeceklerini ve bu konuda yemin ettiklerini de belirtmişlerdir. Resneli Niyazi Bey’in emrindeki askerlerle dağa çıktığı, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin şubelerinin meşrutiyetin ilanı için saraya telgraf çektikleri günlerde Arnavutların bu şekilde davranması II. Abdülhamit’in meşrutiyeti ilan etmesinde büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Firzovik, Meşrutiyet, Galip Bey, Arnavutlar.

Giriş

4 Temmuz 1908’de, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Manastır Merkezi üyelerinden Resne Komutanı Kolağası Niyazi Bey, yüz elli kişiden oluşan bir çeteyle, dağa çıkmıştır (BOA, YEE, 71/63; BOA, Y.MTV, 312/45; Taunton Courier, nr. 5197, 22 Temmuz 1908; Resneli Niyazi, 1975, s. 137; Ateş, 2009, s. 409). Resneli Niyazi Bey dağa çıkınca, padişahın başkâtibine, Makedonya Genel Müfettişliği’ne ve Manastır Valiliği’ne gönderdiği bildirimlerinde ayaklanmanın amacını meşrutiyetin yeniden ilanı olarak açıklamıştır (Karal,

¹ Dr. remzicavus@hotmail.com

1999, s. 29-30). II. Abdülhamit, Mitroviçe’de 18. Tümen Komutanı olan Şemsi Paşa’yı Resneli Niyazi isyanını bastırmakla görevlendirmiştir (BOA, Y.PRK.ASK, 258/8277; The Manchester Courier, nr. 16126, 14 Temmuz 1908; Resneli Niyazi, 1975, s. 137; Topuzlu, 2002, s. 88; Karal, 1999, s. 32-33; Tansu, 2011, s. 35; Bayur, 1991a, s. 450). Bu görev kendisine telgrafla bildirilmiştir. Bölgedeki askerlere pek güvenilmediğinden yanına asker kılığına sokulmuş gönüllü Arnavutları alması söylenmiştir (Bayur, 1991a, s. 452). Bunun üzerine Şemsi Paşa, 6 Temmuz 1908’de iki tabur askeri trene bindirerek Manastır’a hareket etmiştir (The Manchester Courier, 11 Temmuz 1908). 7 Temmuz’da Manastır’a varan Şemsi Paşa, daha Resneli Niyazi Bey’e karşı harekete geçmeden, durumu İstanbul’a bildirmek üzere telgrafhaneye girmiştir. Buradan çıkıp arabasına bineceği zaman ise İttihatçı bir subay olan Atıf tarafından vurulmuştur (BOA, BEO, 3352/251386; İSAM, HHP, 9/543; The Manchester Courier, nr. 16126, 14 Temmuz 1908; Tansu, 2011, s. 36; Külçe, 1944, s. 45; Karal, 1999, s. 33). Suikastı gerçekleştiren Atıf, korumalar tarafından topuğundan vurularak yaralandıysa da kaçmayı başarmıştır (Dundee Courier, 16 Temmuz 1908; Resneli Niyazi, 1975, s. 144; Karal, 1999, s. 33). Şemsi Paşa’nın yerine atanan Osman Paşa ise olayları yumuşaklıkla yatıştırmaya çalıştığı süreçte, Resneli Niyazi Bey tarafından dağa kaçırılmıştır (BOA, YEE, 71/53; İSAM, HHP, 19/1253; Karal, 1999, s. 35; Resneli Niyazi, 1975, s. 201; Mustafa Ragıb, 2007, s. 647; Tansu, 2011, s. 35).

1. Firzovik Toplantısı

Resneli Niyazi’nin dağa çıktığı günlerde binlerce Arnavut Firzovik’te toplanmıştır. Üsküp’te gayrimüslim çocukların eğitim gördüğü bir okul, öğrenci ve velilere Firzovik yakınlarındaki bir koroda toplu bir şekilde eğlence planlaması bölgedeki Arnavutları, programı iptal etmek üzere, harekete geçirmiştir. Olay öylesine büyütülmüştür ki çevre köylerden bile buraya gelenler olmuştur (BOA, Y.MTV, 312/94/4; Külçe, 1944, s. 11-12).² Birkaç kişinin yaydığı şayia binlerce kişiyi harekete geçirmiş ve kalabalık günden güne artmıştır. Bunda isyancıların telgrafhaneyi kontrol altına alarak istedikleri şekilde telgraf çekmeleri de etkili olmuştur (BOA, Y.A.HUS, 523/63; BOA, Y.PRK.ASK, 258/82/6). Bölgede yeterli sayıda kolluk gücünün olmayışı ise kalabalığın rahat hareket etmesine zemin hazırlamıştır (BOA, Y.MTV, 312/94).³ Hatta günden güne sayısı artan kalabalık Firzovik’teki yöneticileri dinlemez hale gelmiştir (BOA, Y.MTV, 312/94/4). Olayların daha fazla büyümesini istemeyen Osmanlı yönetimi kaba güç kullanmaktan kaçınmıştır (BOA, Y.A.HUS, 523/101).

² Hıristiyanlara satılan arazinin sahibi olduğu söylenen tren yolu bekçisinin hanesi bile isyancılar tarafından yakılmış ve Avusturya asıllı mühendis tehdit edilmiştir (BOA, Y.MTV, 312/94/4). Firzovik’te toplanmanın asıl sebepleri tam kestirilememiştir (BOA, Y.MTV, 312/73).

³ Osmanlı yönetimi tren yolunda çalışan ve diğer işlerde istihdam olmuş yabancıların zarar görmemesi ve iç meselelerin dış mesele olmaması için gayret göstermiştir (BOA, Y.MTV, 312/94; BOA, Y.PRK.ASK, 258/82).

Arnavutların Firzovik'te toplanmasında 18. Tümen Komutanı Şemsi Paşa da etkili olmuştur. Çünkü Resneli Niyazi Bey'in başlattığı isyanı bastırmak için görevlendirilen Şemsi Paşa'ya, kendilerine asker elbisesi giydirilmiş Arnavutlardan da istifade etmesi istenmiştir (İSAM, HHP, 19/1288; Resneli Niyazi, 1975, s. 138-139; Mustafa Ragıp, 2007, s. 272-646; Tahsin Paşa, 1990, s. 377; Karal, 1999, s. 36).⁴ Buna bağlı olarak Şemsi Paşa, güvendiği birkaç kişiyi de asker toplamakla görevlendirmiştir (Külçe, 1944, s. 32-33).⁵ Şemsi Paşa'nın isteği üzerine silahını kapan Firzovik'e gelmiştir (Öztuna ve Yüksel, 1966a, s. 8). Firzovik Toplantıları'nın olduğu dönemde Kosova Jandarma Kumandanı olan Miralay Galip Bey'e göre Arnavutların Firzovik'te toplanmalarının asıl sebebi, Şemsi Paşa ve II. Abdülhamit'tir. Onlar, Arnavutlara çıkarttıracakları isyanla bölgedeki askerî birlikleri meşgul ederek Makedonya'da günden güne gelişen İttihatçı yapılanmayı akim bırakmak istemişlerdir (Öztuna ve Yüksel, 1966a, s. 8). Şemsi Paşa, Resneli Niyazi Bey'in başlattığı isyanı bastırmak için Manastır'a doğru ilerlerken, "Dinini, milletini, vatanını seven arkamdan gelsin. Firzovik'te ictimâ' etsin. Vatan elden gidiyor. Manastır ve sâir kasabât ve kura-yı islâmiyeyi basmış katliam ediyorlar. Firzovik'e mikdâr-ı kâfi mavzer-i esliha ve cephanesi derdest-i celp ve idhardır. Orada teçhiz olunacaksınız. Sûret-i hareketinizi telgrafla bildiririm. İmdat-ı İslam için yetişiniz. Emirlerime intizar edesiniz. İrâde-i seniyye-i hazret-i pâdişahî bu merkezdedir" duyurusunu yaparak toplantının hızını artırmıştır (BOA, Y.A.HUS, 523/130). Fakat Şemsi Paşa'nın yaptığı bu çağrı Firzovik'te toplanmanın asıl sebebi değildir. Firzovik'teki toplanma Üsküp'teki okulun düzenleyeceği programı iptal etmek için başlamış, Şemsi Paşa'nın yaptığı çağrı ve Miralay Galip Bey'in çalışmaları kalabalığın artmasına sebep olmuştur.

Firzovik'te durumun günden güne daha kötüye gittiğini gören şenlik organizatörleri geri adım atmak zorunda kalmış ve koruda yapılacak olan şenlikleri iptal etmişlerdir. Fakat ne için toplandığını bile tam olarak anlamayan insanlar daha dağılmadan Avusturya askerlerinin bölgeye doğru yaklaşmakta oldukları şayiası çıkarılmıştır. Bu durum bölgedeki kalabalığın dağılma ihtimalini iyice zayıflatmıştır (Külçe, 1944, s. 15; Babacan, 2002, s. 475). Arnavut halkı tarafından sevilen Şemsi Paşa'nın Resneli Niyazi Bey'in başlattığı isyanı bastırmak için Arnavutlara yaptığı çağrı ve aradan çok zaman geçmeden, kendisinin öldürülmesi Firzovik'teki insanların sayısını ve

⁴ Firzovik'te on beş bin civarında silahlı insanın toplandığı süreçte Şemsi Paşa, bölgedeki reislerine şu haberi gönderir: "Manastır'da bulunan mektepli zabıtlar, Jön Türk ve Bulgar komiteleriyle birleşerek İslamlar aleyhine taarruzda bulunuyorlar. Padişahı düşürüp vatani satacaklar. Dinini, devletini, vatanını seven arkamdan yetişsin. Firzovik'te içtima etsin. Orada mavzer tüfeğiyle cephane tevzi olunacaktır. Suret-i hareketi telgrafla bildiririm. Vatan elden gidiyor. Padişahımız sadık Arnavutlardan hizmet, himmet ve muavenet bekliyor" (Öztuna ve Yüksel, 1966a, s. 8).

⁵ Firzovik'te Arnavutların ilk toplanmaya başladığı günlerde Birinci Ferik Şemsi Paşa, Müslümanlarla Katolikler arasındaki ihtilafı çözmek için Prizren'de bulunmaktadır (Bayur, 1991a, s. 450). Mirliva: Tuğgeneral. Birinci Ferik: Korgeneral. Müşir: Orgeneral (Bayur, 1991a, s. 431).

heyecanını daha da artırmıştır (İSAM, HHP, 19/1288; Derby Daily Telegraph, 17 Temmuz 1908; Külçe, 1944, s. 52-53).

Kalabalığın tehlikeli bir boyut kazanmakta olduğunun farkında olan merkezi yönetim, bunların bir an önce dağıtılması için çareler aramaya başlamış ve Miralay Galip Bey'i, Firzovik'teki kalabalığı dağıtmak için görevlendirmiştir (BOA, Y.A.HUS., 523/130; BOA, Y.A.HUS, 523/63; Külçe, 1944, s. 52-53; İslamoğlu, 2004, s. 63-64). Bunların üzerine sadece kolluk gücü sevk edilmekle kalmamış, dağılımları için nasihat heyetleri de gönderilmiştir (BOA, Y.MTV, 312/94; BOA, Y.MTV, 312/94/2).

Galip Bey, daha kendisine resmî tebliğ yapılmadan önce İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne Firzovik'teki olaylarla ilgili bilgi vermiştir. İttihatçı merkez, resmî olarak Firzovik'teki olayları yatıştırmakla görevlendirilen Miralay Galip Bey'e gizli bir şekilde, kalabalığın ittihatçılık lehine kullanılması vazifesini vermiştir (Karal, 1999, s. 36; Külçe, 1944, s. 15). Hükümetten kalabalığı sakinleştirme ve dağıtma emri alan Miralay Galip Bey, aksine, Kalkandelenli Emin'i ve başka etkili kişileri kullanarak, İpek, Yakova, Vuçitrin, Kosovska Mitrovitsa, Prizren'e telgraflar çekerek bölge köylerini Firzovik'te toplanmaya yönlendirmiş ve kısa sürede kalabalığın daha da artmasına zemin hazırlamıştır (Hacısalihoglu, 2008, s. 202; Bayur, 1991a, s. 459; Külçe, 1944, s. 53). Onun çabaları sonucunda toplananların sayısı otuz bini bulmuştur. Kalkandelenli Emin'in de gayretleriyle, kalabalık üzerinde tesirli olan kişiler sözüne güvenilir bir kişi olarak kabul ettikleri Miralay Galip Bey'e bağlılık yemini etmiştir (Külçe, 1944, s. 55-56).

Miralay Galip Bey, Firzovik'te neden toplandığının bilincinde bile olmayan Arnavutları örgütleyip meşrutî idareyi istemeye hazırlarken, padişah aleyhine konuşmamaya dikkat etmiş ve meşrutiyetin ilanının bölgedeki yabancı subayların çekip gitmesine de vesile olacağını anlatmıştır (Aksun, 2010, s. 415; Külçe, 1944, s. 54-55-59). Miralay Galip Bey, camide toplanan kalabalığa meşrutiyetin faziletlerini bölgede nüfuzu iyi olan Gırliçeli Şaban Efendi'ye anlattırıştır. Şaban Efendi cemaate, elinde tuttuğu Kur'an-ı Kerim'i göstererek, meşrutiyeti istemenin Allah'ın kitabını dinlemek olduğunu, bunun padişah'tan da istemek gerektiğini dile getirmiştir. Cemaatten başka sözü dinlenir insanların da Şaban Efendi'nin söylediklerini onaylaması Miralay Galip Bey'in işini daha da kolaylaştırmıştır. Bundan sonra yüzlerce kişi meşrutiyeti istediklerini söylemeye başlamıştır. Üsküp'ten gelerek halk arasına karışmış İttihatçılar ise yaptıkları propagandalarla halkın heyecanını daha da artırmıştır (Külçe, 1944, s. 59).

Miralay Galip Bey, Firzovik'te hummalı bir çalışma yapmıştır. Kendisiyle birlikte Kalkandelenli Emin Bey, Üsküp Jandarma Tabur Kâtibi Preşovalı Recep Efendi, Petroviçeli Hacı Veysel Efendi, Ferhat Bey, Prizrinli Şerif ve Yahya Efendiler, Üsküplü Hoca Şaban Efendi,⁶ Hafız Recep Efendi de

⁶ Şaban Efendi, Miralay Galip Bey'nin isteği üzerine Firzovik'te toplanmış olan Arnavutlara meşrutiyet lehinde vaazlar vermiştir (Bayur, 1991a, s. 470).

çalışmıştır. On iki gün devam eden çalışmalar sonucunda Arnavutlar meşrutiyeti ister hale getirilmiştir. Kosova halkı namına, müsveddesini Miralay Galip Bey'in hazırladığı, yüz seksen imzalı bir telgrafla padişahın anayasasının yürürlüğe konması ve meclisin toplanması istenmiştir (İSAM, HHP, 9/491; Ragıp, 2007, s. 646; Uğurlu, 2008, s. 11; Karal, 1999, s. 36; Öztuna ve Yüksel, 1966a, s. 10-11).⁷ Bu karardan dönülmeyeceğine dair de yemin edilmiştir (BOA, TFR-I-KV, 216/21578; Yorkshire Post and Leeds Intelligencer, 25 Temmuz 1908).⁸

Merkeze telgraf çekildikten sonra Firzovik'teki kalabalıkta, sonucun gecikmesine dayalı olarak sabırsızlık baş göstermiş ve istedikleri olmadığı takdirde merkeze doğru yürüyeceklerini söylemeye başlamışlardır. Böyle bir durumda işin çığırından çıkacağını, güzergah üzerindeki Hıristiyanlarla Arnavutlar arasında çatışmalar çıkacağını ve kalabalık üzerindeki kontrolünü kaybedeceğini düşünen Miralay Galip Bey, onları sakinleştirmek için çaba harcamış ve bunun için Priştine Belediye Başkanı Sudi Bey'in saraya bir telgraf daha çekmesini sağlamıştır (Külçe, 1944, s. 64-65).⁹

Padişahın meşrutiyetin ilanı yönünde cevap bekleyen halkın heyecanını gören Firzovik Belediye Başkanı Şehsuvar Bey, Miralay Galip Bey'e, "Ne yapmak lazımsa yapalım. Böyle durmakla olmaz, işte cevap gelmiyor. Cahil ahali bela çıkaracak" deyince Miralay Galip Bey, "Şehsuvar! Acele edip de Şersuvar olma!" demiştir (Bayur, 1991a, s. 64).

Halk telgrafın karşılığını beklerken İstanbul'da telgraf merkezine gelen Sadrazam Ferit Paşa,¹⁰ padişahın uykuda olduğunu ve bir müddet beklemek gerektiğini söyleyince Firzovik'te bulunan Priştine Belediye Başkanı Sudi Efendi halk adına sadrazama şu telgrafi çekmiştir: "Burada otuz bin kişi heyecan içinde, ayakta, uyku ve istirahat haftalardır kendilerine haram oldu. Milletın babası olan padişah da uyansın artık, uyandırılınsın, istediğimizi bize versin" (Karal, 1999, s. 37).

Resneli Niyazi Bey'in dağa çıkması, Makedonya'daki İttihatçı merkezlerin İstanbul'a meşrutiyet isteğini bildiren telgraflar çekmesi ve Miralay Galip Bey'in örgütlediği Arnavutların, meşrutiyet ilan edilmediği takdirde İstanbul yönünde harekete geçeceklerini içeren tehditkâr açıklamalar yapmaları

⁷ II. Abdülhamit için, çok güvendiği Arnavutlardan böyle bir isteğin gelmesi şaşırtıcı olmuştur (Alkan, 1992, s. 68-69; Yorkshire Post, 25 Temmuz 1908).

⁸ Arnavutlar, telgrafın cevabını iki gün kadar beklemişlerdir. Sabırları iyice taşınca, "Öyleyse gidelim verilmeyen şeyi kendimiz alalım" demeye başlamışlardır (Bayur, 1991a, s. 471). Firzovik'ten padişaha çekilen telgraftan sonra İttihatçıların değişik merkezlerinden de İstanbul'a telgraf çekilmiştir (BOA, YEE, 71/57; Karal, 1999, s. 37).

⁹ Sudi Bey'in İstanbul'a çektiği telgraf metni: "7 Temmuz 1327 tarihli telgrafname-i acizimize elyevm cevap zuhur etmedi. Teskin-i heyecan kabil olmuyor. Halk müsellehan aşağı doğru akın ediyor. Muvafık cevabın istihsal ve tebşirini rica ederiz. Muvafık cevap gelmezse, mutlak reddolunursa vehamet muhakkaktır" (Bayur, 1991a, s. 471-472)

¹⁰ Avlonyalı Ferit Paşa.

sonucunda 24 Temmuz 1908’de meşrutiyet ilan edilmiştir (BOA, Y.EE, 71/69; Telegraph&Star, nr. 6585, 25 Temmuz 1908; Ateş, 2009: 410; Sabah, nr. 6764, 25 Temmuz 1908; Mustafa Ragıp, 2007, s. 646; Ahmed Refik, 1326, s. 97; İbrahim Feridun, 1326, s. 296; Alkan, 1992, s. 68-69). Günlerce yaptığı yoğun çalışmalar sonucunda beklediği sonuca ulaşan Miralay Galip Bey hatıralarında, “İşte vazife-i müşküle ve mühimmeyi bu veçhile hüsn-i ikmal ve itmam eyleyerek Üsküp’e avdet eyledim. İki gün sonra 10-11 Temmuz 1324 Cuma gecesi, saat beş buçukta telgrafla intişar eden bir irade-i padişahî ile kanun-ı esasi, meşrutiyeti ilan ediyordu” (Öztuna-Yüksel, 1966a, s. 11; Manchester Courier and Lancashire General Advertiser, 25 Temmuz 1908)¹¹ demiştir.

Sonuç

Resneli Niyazi Bey’in emrindeki askerlerle isyan başlatması, İttihatçı şubelerin ve Firzovik’te toplanan binlerce Arnavut’un saraya telgraf çekmesi II. Abdülhamit’in meşrutiyeti ilan etmesinde etkili olmuştur.

Bilinçsiz bir şekilde Firzovik’te toplanmış olan otuz bin civarındaki Arnavut’un II. Abdülhamit’ten meşrutiyetin ilanını ister duruma getirilmesi Miralay Galip Bey açısından riskli fakat takdire şayan bir icraat olmuştur. Çünkü Galip Bey’in çalışmaları sonucunda bilinçlendirilen ve padişahı tehdit eder duruma getirilen Arnavutlar, tutum ve davranışlarıyla bir ihtilal havası uyandırmışlardır. Beklenen amacın elde edilememesi yani meşrutiyetin ilan edilmemesi Miralay Galip Bey açısından olumsuz sonuçlar doğurabilirdi.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA, BEO, 3352/251386

BOA, TFR-I-KV, 216/21578

BOA, Y.A.HUS, 523/63

BOA, Y.A.HUS, 523/101

BOA, Y.A.HUS, 523/130

BOA, YEE, 71/53

BOA, YEE, 71/57

BOA, YEE, 71/63

BOA, Y.EE, 71/69

BOA, Y.MTV, 312/45

BOA, Y.MTV, 312/73

BOA, Y.MTV, 312/94

BOA, Y.MTV, 312/94/2

¹¹ Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi, ülkede bir bayram havası içinde kutlanmıştır (İkdam, nr. 5088, 12 Temmuz 1324). İkdam Gazetesi’nin 5088 Numaralı nüshasında 119 maddeden oluşan Kanun-ı Esasi de mevcuttur.

BOA, Y.MTV, 312/94/4
 BOA, Y.PRK.ASK, 258/82
 BOA, Y.PRK.ASK, 258/82/6
 BOA, Y.PRK.ASK, 258/82/7
 İSAM, HHP, 9/491
 İSAM, HHP, 9/543
 İSAM, HHP, 19/1253
 İSAM, HHP, 19/1288

Sürelî Yayınlar

Derby Daily Telegraph
 Dundee Courier
 Hayat Tarih Dergisi
 İkdam
 Sabah
 Taunton Courier
 Telegraph&Star
 The Manchester Courier
 Yorkshire Post and Leeds Intelligencer

Kitap ve Makaleler

Ahmed Refik. (1326). *İnkılab-ı Azim*. İstanbul: Asır Matbaası.
 Aksun, Z. N. (2010). *II. Abdülhamid Han*. İstanbul: Ötüken.
 Alkan, A. T. (1992). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, Ankara: Cedit.
 Ateş, T. (2009). *Siyasi Tarih* (3. Bs.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
 Babacan, H. (2002). Enver Paşa. *Türkler* (Cilt 13). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
 Bayur, Y. H. (1991a). *Türk İnkılap Tarihi* (Cilt 1, Kısım 1). Ankara: TTK.
 Hacısalıhoğlu, M. (2008). *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu*. (Çev. İhsan Catay). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
 İbrahim Feridun. (1326). *Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye*. İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekası.
 İslamoğlu, A. (2004). *II. Meşrutiyet Döneminde Siyasal Muhalefet*. İstanbul: Gökkuşbe.
 Karal, E. Z. (1999). *Osmanlı Tarihi* (Cilt IX). Ankara: TTK.
 Külçe, S. (1944). *Firzovik Toplantısı ve Meşrutiyet*. İzmir.
 Mustafa Ragıb. (2007). *Meşrutiyet'ten Önce Manastır'da Patlayan Tabanca*. (Haz. Rahşan Aktaş). İstanbul: Bengi.

- Öztuna, Y. & Yüksel, O. (1966a). Galip Paşa'nın Hatıraları. *Hayat Tarih Mecmuası*, 1(6), 4-11.
- Resneli Niyazi. (1975). *Balkanlarda Bir Gerillacı*. (Çev. İhsan Ilgar). İstanbul: Çağdaş.
- Tahsin Paşa. (1990). *Yıldız Hatıraları*. İstanbul: Boğaziçi.
- Tansu, S. N. (2011). *İki Devrin Perde Arkası*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Topuzlu, C. (2002). *80 Yıllık Hatıralarım* (4. Bs.). (Haz. Cemalettin Topuzlu). İstanbul: Topuzlu.
- Uğurlu, N. (2008). *İkinci Meşrutiyetin İlanı*. İstanbul: Örgün.

THE CONTRIBUTION OF FIRZOVİK MEETING TO CONSTITUTIONAL PROCLAMATION

Abstract: In June 1908, the non-Muslims' having fun in a grove triggered the gathering of thousands of Albanians in Firzovik. The call was made by the 18th division Commander Şemsi Pasha who was assigned to suppress the rebellion started by Resneli Niyazi Bey and he wanted to get the support of Albanians. After the spreading news of Austrian troops' moving over the region, it was renounced that the number of gathering people was almost thirty thousand in a few weeks. The Ottoman Government sent the Kosovo Gendarmerie Commander Colonel Galip Bey to Firzovik to solve the problem upon seeing the increasing crowd day by day. Colonel Galip Bey who started the organization in Skopje, and also was a unionist, caused more Albanians' coming there instead of distributing the group. Colonel Galip Bey convinced the Albanians that gathered in Firzovik to accept the need of the proclamation of the constitutionalism. A draft of a petition prepared by Colonel Galip Bey, demanding the declaration of constitutionalism in a very short time was signed by eighty people representing the crowd and was sent to Yıldız Palace. Albanians, who reported their demands with a petition to the Sultan, indicated that they swore to march on İstanbul if their request would not be accepted. In these days, Resneli Niyazi Bey's escape to mountains with the soldiers under his command, the Committee of Union and Progress branches' telegram to the palace for the declaration of Constitutionalism, and Albanians' this attitude created a major impact on Abdülhamit II to declare the constitutionalism.

Keywords: Firzovik, Constitutionalism, Galip Bey, the Albanians.